

ДА ПЫТАННЯ АБ ФУНКЦЫІ СІНТАКСІЧНЫХ СРОДКАЎ У ВЕРШАХ-ПАСЛАННЯХ МІКОЛЫ АЎРАМЧЫКА

Дунько А. В.

Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт ім. Янкі Купалы
Навуковы кіраўнік – Тарасава С. М.

Наша жыццё немагчыма ўявіць без прысутнасці ў ім паэтычнага слова. Яно арыентавана на найлепшыя класічныя першаўзоры і каноны. Але знайсці сваё слова, свой вобраз, непаўторны сюжэт, пабудаваць верш на экспрэсіі мастацкага маўлення – творчае крэда кожнага паэта, кожнай адоранай асобы. Адметным чынам раскрываецца талент творцы праз паэтычны сінтаксіс – сукупнасць спецыяльных сродкаў пабудовы паэтычнага радка, якія ўзмацняюць яго вобразную выразнасць.

М. Аўрамчык – вядомы паэт, прэзаік і перакладчык, які належыць да ваеннага пакалення беларускіх пісьменнікаў. Ён аўтар шматлікай колькасці паэтычных зборнікаў, у якіх адметнае месца займае жанр верша-паслання. Беларускі літаратуразнаўца В. Рагойша дае яму наступнае азначэнне: «*Пасланне – эпістальна-публіцыстычны верш, напісаны ў форме звароту да нейкай рэальна існуючай асобы (ці многіх асоб). Нярэдка набывае форму маналагічнай прамовы-развагі або адкрытага ліста да каго-небудзь*»[1, с. 490].

Натуральна, што для перадачы ўражанняў, пачуццяў у такой адмысловай паэтычнай форме неабходны багаты арсенал паэтычных тропай. Аднак думаецца, што найбольшую нагрузку ў стварэнні эмацыйнай карціны вершаў-пасланняў выконваюць менавіта сінтаксічныя сродкі.

Абраўшы аб'ектам назірання паэтычны сінтаксіс ў вершах-пасланнях М. Аўрамчыка, мы засяродзілі ўвагу на наступных яго праявах.

Прыкметна выяўляюць сябе ў вершах-пасланнях рытарычныя фігуры. Напрыклад, *рытарычнае пытанне*, якое, як вядома, не патрабуе адказу ад рэцыпіента, бо заключае ў сабе сцвярджэнне: «*Дык што ж рабіць з табой павінны мы – / Ці шкадаваць? Ці бедаваць?... / Або на твары з кіслай мінаю / Пакепліваць ці жартаваць?*»[2, с. 41]. У дадзеным выпадку функцыя рытарычнага пытання – узмацніць эмацыянальнасць, выразнасць маўлення, прыцягнуць увагу чытача да названай паэтам з'явы.

Частая з'ява ў вершах-пасланнях М. Аўрамчыка *рытарычны вокліч* – паэтычная фігура, якая вылучаецца асаблівай інтанацыяй, часам урачыстай і прыўзнятай: «*А колькі ж радасці і шчасця – / Лістоў, паштовак, тэлеграм – / У ёй, / Заўжды раскрытай насцеж, / Перанасіла ты людзям!*»[2, с. 150]. Так паэт выказвае сваё прызнанне і пашану да някідкай, але такой важнай чалавечай справы – прафесіі паштальёна.

Выключна важную ролю ў вершах-пасланнях М.Аўрамчыка адыгрываюць такія паэтычныя фігуры, як *паўторы*— гэта агульная назва шэрагу прыёмаў, пры якіх паўтарэнне лексічнага элемента служыць сродкам узмацнення выразнасці: «*Шаную цябе, родная, шаную*» [3, с. 46].

Паўторы надаюць вершаванаму тэксту самыя разнастайныя адценні: усхваляванасць, спакойную разважлівасць, лагоднасць, урачыстую ўзнёсласць. Іначай кажучы, паўторы выступаюць дзейным сродкам выяўлення эмацыянальнага стану, настрою, калі гэтага патрабуе ідэйная задума аўтара.

Самым запатрабаваным паўторам у вершах М. Аўрамчыка выступае *анафара* – паўтарэнне аднолькавых гукаў, складоў, слоў у пачатку радкоў верша: «*Хто – трубадурам-рытарам, / Хто – свецкім капеланам, / Хто – сувязным, хто – пісарам...*» [2, с. 25]. Такі адзінапачатак заўсёды акцэнтуюе ўвагу на сэнсава важным слове, упарадкоўвае радок. Асноўная яе функцыя – вылучальна-узмацняльная.

Узмацненню выразнасці паэтычнага радка служыць у вершах *сімплака* – спалучэнне ў тэксце анафары і эпіфары, паўтор апошніх і першых слоў або групы слоў у радках або строфах. Вызеленыя праз паўтор словы нясуць у тэксце важную ідэйную нагрузку: «*Гэта наша неба, / Гэта тваё неба!..*» [3, с. 63]. Праз названы прыём паэтычныя радкі набываюць афарыстычную знакавасць.

Паўтор злучнікаў – *полісіндэтон* – служыць у вершы-пасланні для перадачы спакойнай разважлівасці, роздумнасці: «*Не раз, бывала, мы / і ў радасці, і ў горы / жылі надзеяй*» [2, с. 129].

У стварэнні інтанацыйнага малюнка верша-паслання важную ролю адыгрываюць такія стылістычныя фігуры, як *антытэза*. Для яе стварэння звычайна аўтарамі выкарыстоўваюцца антонімы, але часта ў супрацьпастаўленні паэты ўжываюць свае паняцці, укладваючы ў іх асаблівы змест: «*Мы працавалі спраўна: / Ты – майстрам, / Я – чаляднікам. / І сябравалі слаўна*» [2, с. 25]. Згаданыя радкі перадаюць адносіны двух паэтаў – М. Аўрамчыка і П. Панчанкі. Маладзейшы не прэтэндуе на першынства, сябе лічыць толькі пачаткоўцам поруч з самавітым аўтарам, што, як сведчыць верш, не перашкаджае іх цеснаму сяброўству.

Адмысловае месца ў вершах-пасланнях М.Аўрамчыка займае стылістычны прыём, пры якім сінтаксічна цэлае словазлучэнне ці сказ разрываецца і пераносіцца на іншы радок. Гэта так званы *анжамбеман*: «*Каб дома і на службе / начальнік з падначаленым / знаходзіліся ў дружбе*» [2, с. 25]. Названы прыём дапамагае стварыць эфект нязмушанай, даверлівай гутаркі адрасанта і адрасата, што найбольшуласціва жанру верша-паслання.

Згаданыя прыклады сінтаксічных срокаў выразнасці ў вершах М. Аўрамчыка дазваляюць канстатаваць, што яго паэтычныя пасланні надзвычай насычаны разнастайнымі паўторамі, рытарычнымі і стылістычнымі фігурамі. Яны надаюць вершам-пасланням своеасаблівую рытмічнасць і адпаведную для ідэі твора танальнасць, пэўны зарад экспрэсіўнасці і эмацыянальнасці, якія адыгрываюць значную ролю ў плане адэкватнага ўспрымання кантэксту паэтычнага твора.

ЛІТАРАТУРА:

1. Рагойша, В. Паэтычны слоўнік / В. Рагойша. – 3-е выд., дапрац. і дапоўн. – Мінск, 2004. – 576 с.
2. Аўрамчык, М. Анкета: выбраныя вершы, паэмы, успаміны / М. Аўрамчык. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1990. – 447 с.
3. Аўрамчык, М. Запрашэнне да роздуму: вершы / М. Аўрамчык. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1994. – 94 с.

ТВОРЧАЯ СПАДЧЫНА ЯКУБА КОЛАСА

Кіскевіч П. В.

Гродзенскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт
Навуковы кіраўнік – Варанец В. І.

Імя народнага паэта Беларусі Якуба Коласа – Канстанціна Міхайлавіча Міцкевіча – класіка беларускай літаратуры, добра вядома не толькі ў нашай краіне, але і далека за яе межамі. Яго творы перакладзены больш чым на сорок моў свету. Разам з Янкам Купалам ён стаяў каля вытокаў беларускай літаратуры.

Будучы паэт нарадзіўся 3 лістапада 1882г. у засценку Акінчыцы былога Мінскага павета. Пасля заканчэння Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі працаваў настаўнікам на Палессі. За ўдзел у нелегальным настаўніцкім з'ездзе ў 1906 г. Я. Колас быў асуджаны на тры гады. Пасля вызвалення 1912г. выкладаў у Пінскім 3-м прыходскім вучылішчы. Летам 1913 г. Я.Колас ажаніўся з настаўніцай Марыяй Дзмітрыеўнай Каменскай.

У 1921 г. Я.Колас з сям'ёй пераехаў у Мінск, працаваў у розных установах асветы. У 1926 г. ён атрымаў званне народнага паэта Беларусі. У 1928 г. Я.Колас стаў акадэмікам АН БССР, з 1929 – член яе Прэзідыума, потым- віцэ-прэзідэнт.

Упершыню верш Я.Коласа “Наш родны край” быў надрукаваны ў газеце “Наша доля” ў 1906 г. за подпісам “Якуб Колас”, Канстанцін Міцкевіч выкарыстоўваў і іншыя псеўданімы, але толькі “Якуб Колас” застаўся з ім на ўсё жыццё. У 1910 г. у Вільні выйшаў яго першы паэтычны зборнік “Песні жалбы”.

Паэма “Новая зямля” (1911-1923), ідэйная і жанравая задума якой была істотна пераасэнсавана і паглыблена, стала этапнай з'явай у творчасці Я.Коласа і ўсёй беларускай літаратуры. Тут з вялікай сілай мастацкага абагульнення адлюстраваны карэнныя сацыяльныя супярэчнасці канца 19 ст., намалювана шырокая эпічная панарама народнага жыцця, створаны тыповыя непаўторныя характары, раскрыта духоўная веліч, маральная прыгажосць чалавека працы, яго спрадвечная мара аб вольным шчаслівым жыцці, выяўлена імкненне стаць гаспадаром на ўласнай зямлі. Паэтычныя працы, эстэтызацыя сялянскага побыту, услаўленне чалавека-працаўніка, носьбіта лепшых рыс народнага,